

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

VI. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

Az egyetem vegytani intézetében. 1873 november 7-ikén.

Th an K á r o l y „A légnek színekéről“ tartott számos mutatóvánnyal egybekapcsolt előadást. (A jelen füzet első cikke.)

LIII. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S .

1873. november 19-ikén.

Elnök: Th an K á r o l y.

A titkár fölolvassa Dr. Sch en z l Guidó és Heller Á g o s t bírálati jelentését a „Háromszék meteorológiai leírása“ című dolgozatról.

A bírálati jelentés befejező része ezt mondja:

„Feltűnő, hogy a dolgozat állítása szerint, mennyi mérőeszköz felett rendelkezik annak szerzője. Így többek közt:

- 1) Meghatározza a talajmérsékletet külön eszközzel 22 lábnyi mélységig.
- 2) R o m e r s h a u s e n-féle villanymutatóval tett Háromszék több pontjain légvillanyossági megfigyeléseket.
- 3) Háromszéken legalább két, tökéletesen felszerelt elhajlás, lehajlás, intenzitás és variáció-készülékkel ellátott magnetikai observatorium létezik, az egyik déli, a másik éjszakai részben.

Még föltűnőbbek azonban azon eredmények, melyekhez szerző a földhőmérsékleti és földdelelősségi adatokra nézve jut. Így péld. Háromszéken oly talajmérsékleteket talál, melyek tökéletesen megegyeznek a Budán talált, számos melegforrások következtében abnormális mérsékletekkel; továbbá Háromszéken oly földdelelősségi értékeket talál, melyek az aschaffenburgi és müncheni mérési eredményekkel tökéletesen megegyeznek, de Háromszéken lehetetlenek.

Ezen itt felsorolt mérési eredmények talányos volta azonban rögtön eltűnik, ha szerző értekezésének megfelelő helyét összehasonlítjuk: 1-ör. A magyar Tudós-Társaság math. és természett. Közlem. V. köt. 110 és 111. lapjával, miből világosan kitűnik, hogy szerző Budának abnormális talajmérsékleteit Háromszékre ruházta; továbbá 2-ör, ha a földdelelősségi részt összehasonlítjuk Dr. J o h. M ü l l e r, „Lehrbuch der kosmischen Physik“ (II. Auflage) című könyvének 510, 511, 514, 537 és 538 lapjával; a földrengésekre nézve pedig megtekintjük ugyanazon mű 545. lapját. Az összehasonlítás meggyőző bennünket arról, hogy ezen helyek szóról szóra

az említett könyvből vannak lefordítva, Németországra érvényes adataival együtt.

Úgy hiszszük, hogy ezek után tökéletesen fölösleges fáradság lenne, a többi adatok eredetiségét komolyabb vizsgálat alá venni.

E jelentés alapján a választmány egyhangúlag elhatározza, hogy a mű szerzőjét semmiféle jutalomban vagy díjazásban nem részesíti, magát a művet pedig szerzőjének, ha kívánja, visszaküldi.

A *physikai bizottság* részéről jelenti a titkár, hogy a Magyarországnban teendő hullócsillag megfigyelésekre nézve, a bizottság Sch en z l Guidó és Heller Á g o s t urakat ajánlja megbízatni a szükséges program és instrukció kidolgozásával. — Tudomásul vétetett és elfogadtatott.

Jelenti továbbá a titkár, hogy Stahlberger művének kinyomtatása („*az apály és dagály a fumei öbölben*“) k. b. 1000 frtba fog kerülni a rajzokkal együtt. — Elfogadtatott.

Az *állattani bizottság* részéről a következőket jelenti a titkár.

H e r m a n n O t t o ú r, a múlt választmányi ülés elé terjesztett jelentésében kinyilatkoztatta, hogy rövid idő múlva Budapestre érkezik, s ez alkalommal öhajtana eddigi munkálkodásáról a választmány vagy az állattani bizottság előtt az illető tárgyak előmutatása mellett pontosan számot adni.

A bizottság november 14-iki ülésében azóta Hermann ú r részletesen megismertette eddigi működését, s az összegyűjtött anyaggal bemutatta egyszersmind gyűjtési naplóját, jegyzeteit s a már kidolgozott részeket és rajzlapokat, — melyket is a bizottság egyenként megzemlélvén, azokról örömmel vett tudomást.

Ez alkalommal Hermann ú r kijelentette egyszersmind, hogy munkáját se a kiszabott idő alatt, se a megállapított feltételek mellett el nem végezheti; mire a bizottság hosszabb eszmecsere után a következő megállapodásra jutott.

Ajánlja a t. választmánynak :

1) hogy a dolgozat benyújtásának határideje hosszabbíttassék meg 1874 október végeig ;

2) a megbízásban kikötött 1564 frt tiszteletdíj egészítettessék ki kétezer (2000) forintra, oly feltétellel, hogy ezen idő eltelte után Hermann úr tartozik a kész művet a gyűjtött és meghatározott anyaggal s minden hozzátartozóival együtt a társulatnak hiány nélkül beszoigáltatni ; megjegyezvén, hogy a fentebbi 2000 frtba a munka írói díja nincsen bele számítva. — Végül a bizottság azt hiszi, hogy a t. választmány kifogás nélkül hajlandó eleget tenni Hermann úr azon kérésének, hogy a majdan átadandó gyűjtemény állandóan Magyarországon maradjon s oly intézetben őriztessék, hol a magyar buvárok mindig hasznát vehessék. — A választmány a bizottság ajánlatait elfogadja.

A titkár felolvassa Frivaldszky János bírálati jelentését a Staub-féle állatphaenologiai gyűjteményes dolgozatról, — mit is a választmány tudomásul vesz, határozatot azonban csak akkor fog

hozni, ha a másik bíráló, Jurányi Lajos úr is be fogja adni jelentését.

A titkár felhívja a választmány emlékezetét a múlt közgyűlés azon határozatára, melyben utasított, hogy a társulat pénzeinek nyilvános bankintézet által leendő kezelésére nézve tanulmányokat és előterjesztést tegyen. — A választmány a beállott körülmények következtében e kérdésre jelenleg tárgyalásokat folytatni nem tartja czélszerűnek, s ez alkalommal azt elhalasztja.

A titkár jelenti, hogy a társulat a Lloyd-épületbeli helyiségeket már elfoglalta, s felhatalmazást kér egyszersmind némely szükséges beruházások tételére. — Megadatott.

A választmány egyhangúlag elhatározza, hogy a legközelebbi közgyűlés 1874-ik évi január 21-ikén, a hónap 3-ik szerdáján, tartassék meg.

Végül több folyó ügy elintézése után tagválasztásra került a sor, s felolvastott a r. tagokúl ajánlottak névsora, kik is — száma 39-en — mindannyian egyhangúlag megválasztattak.

VII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

Az egyetem vegytani intézetében. 1873 december 5-ikén.

K o h n G y u l a „A hang salnezetéről“ tartott számos mutavánnyal egybekapcsolt előadást ; ez alkalommal azonban tárgyat ki nem merithetvén, a bfejezést a jövő estélyre halasztotta.

LIV. SZAK ÜLÉS.

1873 december 17-ikén, d. u. 5 órakor. A m. tud. Akademia heti üléstermében.

Elnök: Jedlik Ányos.

(1.) Heller Ágost: „A levegő mozgásáról hajlott és elágazó csövekben.“ Előterjesztésének rövid foglalata a következő :

Az elméleti hangtan legérdekesebb feladatainak egyike a tökéletesen vagy tökéletlenül határolt légtömegek rezgésének megvizsgálása. Azért nem is kell csodálkoznunk, hogy ezen problema tárgyalásánál a legkitünőbb matematikusok nevével találkozunk. Daczára azonban ezen körülménynek, valamint azon számos kísérleteknek, melyek e téren történtek, mégis a legújabb időkig az elmélet tekintetében még ugyanazon álláspontot foglalták el a physikusok, melyre Bernoulli Dániel és Euler által helyeztettek.

Kiválóan azon légrezgésekkel foglalkoztak kezdetben a tudósok, melyek sípokban jönnek létre, miután azonban önkényes felvételekből indultak ki, eredményeik sehogysem egyeztek a kísérlet

adataival. Egészen általánosságban tárgyalta a szóban forgó kérdést Helmholtz (Crelle, 57. kötet, 1860); ő egészen más szempontból indult, mint az előtte a tárggyal foglalkozó tudósok ; nevezetesen kimutatta, hogy az itt előforduló mennyiségtni képletek (Gebilde) tökéletesen megegyeznek azokkal, melyek a theoretikai villanyosságtnban szerepelnek, és ennél fogva azok jól ismert és eléggé tanulmányozott tulajdonságaival bírnak. Azon befolyást, melyet a cső falai gyakorolnak a légrezgésre, ha ez sípokban megy véghez, Kirchhoff vizsgálta meg (Poggendorff, 134. köt.), a ki kimutatta, hogy keskeny csövekben a hang terjedésének sebessége kisebb mint a szabad térben. Kísérleti oldalról foglalkoztak többek között e kérdéssel Quincke és az ifjabb Seebeck, kik ismeretes magasságú hang terjedési sebességét különféle átmérféle csövekre nézve meghatározták hangtalálkozás,

vagyis interferentia segítségével. Se e b e c k újabban a Poggendorff évkönyveiben megjelent értekezésében vizsgálta külön azon befolyást, mely a csövek elágazása vagy hajlottsága következtében létrejön, s azt találta, hogy hajlott csöveknél csak a cső hirtelen irányváltozása hat némileg zavarólag a hangrezgésre, míg lassankénti görbülése a csőnek nincs semmi befolyással rá. Zeneeszközeinknél mind a két eset előfordul. A λ irányukat hirtelen változtató sípok a mély, ú. n. tört orgonasípok (gekröpfte Orgelpfeifen), trombitáknak és kürtöknek folytonos görbültségű csöveiknél fordulnak elő. A csövek elágazására nézve Se e b e c k azt találja, hogy ez a hang interferálását, tehát a hangnak hang által történő gyengítését bizonyos esetekben részben megakadályozhatja.

(II.) L e n g y e l B é l a három közleményt terjesztett elő. 1) *A brómeziúst érzékenységéről a vörös fénysugarak iránt.* — 2) *Az ozon behatásáról szénkönyvekre.* — 3) *Az ozon oldhatóságáról vízben.* (Első közleménye a jelen füzet vegytani rovatában.)

(III.) W a r t h a V i n c z e: „*Mérlegszerkezetekről.*“ Előterjesztésének lényege a következő:

Előadó kiemeli azon nehézségeket,

melyekkel kis súlykülönbségek meghatározása jár. Saját kísérletei nyomán kimutatja, hogy a mérséklet változása, egyenetlen melegedés, rázkódtatások mily észrevehető befolyást gyakorolnak finom analitikai mérlegekre, s hogy a gramm 0.0001-dik részének pontos meghatározása alig vihető ki fűtött vagy pedig lámpákkal világított szobákban. Előadó azután leírja azon mérlegek szerkezetét, melyek a bécsi világtárlaton a műegyetem fizikai és kémiai laboratóriumai számára megszereltettek; hangsúlyozza főleg az élek megerősítési módját s annak valószínű befolyását a mérés pontosságára, s elősorolja végre azon feltételeket, melyeket teljesíteni kell, hogy ha helyesen szerkesztett mérleggel állandó pontos eredményeket akarunk elérni.

Ezen előleges jelentés után, melynek előadó folytatását igéri, bemutat egy igen czélszerűen szerkesztett kis mérleget, mely fajsúly meghatározásra szolgál. E készülék W e s t p h a l, műgépész Cella-ban (Hannover), műhelyéből került ki, s vele a folyadékok fajsúlya a harmadik tizedesig abszolút, a negyedik tizedesig pedig közelítő pontossággal meghatározható. Előadó e készüléket főleg gyógyszerész tagtársaink figyelmébe ajánlja.

LV. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.

1873. december 17-ikén.

Elnök: B a l o g h K á l m á n.

A titkár fölolvassa Dr. S c h v a r c z e r V i k t o r levelét, melyben Schvarczér úr arról értesíti a társulatot, hogy közbefjött körülményeknél fogva és számos más elfoglaltsága következtében kénytelen a népszerű mezőgazdasági vegytan megírásától visszalépni.

A választmány megbízza a titkárt, hogy a vegytani bizottság véleményes jelentését kikérve, Schvarczér urat efelől értesítse, és erről a legközelebbi választmányi ülésen tegyen jelentést.

Felolvassa továbbá a titkár D r. J u r á n y i L a j o s birálati jelentését S t a u b M ó r i c z növény-phaenologiai gyűjteményes dolgozatáról. — Jurányi úr egy véleményen van Frivaldszky úrral, kinek jelentése már a múlt vál. ülésen felolvastatott. Birálók véleménye szerint a dolgozat egész terjedelmében nem adható ki; czélszerűnek tartanak azonban, ha abból rövid kivonatot készítenének, melyben az adatok birálatosan dolgoztatnának fel és állíttatnának össze. A szerző fáradtságos, sok időt és részben költséget is igényelt munkálkodásának tiszteletdíjától, utazása költségeit is beleértve, a birálók összesen 600 frtot ajánlanak utalványozni. — A választmány e jelentést tudomásul veszi,

a birálók ajánlatát elfogadja, és elhatározza, hogy a kézirat közhasználatra a könyvtárba tétessék; szerző tiszteletdíja fejében, a régebben kiadott 200 frt utazási költségen s a dolgozat benyújtása alkalmával utalványozott 150 frton kívül, a 600 frt kiegészítéséül még 250 frtot utalványoz.

Néhány folyó ügy elintézése után elhatározzák, hogy a közgyűlés előtt — január 17-ikén — még egy választmányi ülés fog tartatni; továbbá az 1873-ik évi számadások megvizsgálására Dapsy László, Lengyel Béla és Szily Kálmán, a könyvtár megvizsgálására pedig, B. Eötvös Loránd és Wartha Vincze küldettek ki; kik jelentésöket a jövő vál. ülés elé lesznek terjesztendőek.

A múlt ülés óta rendes tagokul ajánlottak névsora felolvastatott s mind a 17-en egyhangúlag megválasztattak.

Végül a titkár jelentést tett az év második felében elhunyt tagokról, a mi szomorú tudomásul vétetett.

1873 második felében elhunyt a társulatnak 41 tagja; kilépett 12 tag. — E veszteségeket a tagok eddigi létszámából levonva, ellenben a most választottakat hozzáadva: jelenleg a társulatnak összesen 3746 rendes tagja van.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.